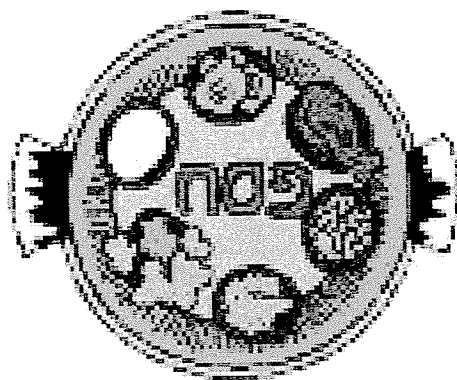

Divrei Torah for the Seder

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue
Pesach 5770 - 2010

TALMUD ① זמ' (P' 600 ק' 6)

RASHBAM ② (1085 - 1158)

חוספין ספס . מנביהין את הקצרה בשביל חינוקות שישאלו וליק דמפרשי חוספין מנה אולפין מהר שני לשטות הללו פירש רבינו ויש גורסין מנה מנביהין את הקצרה שיש בה מנה ומרור וכ' תבשילין ולי נראה חוספין מסלקין את הגחם מיד החינוקות שלא יכו ימים מחוץ מאכל הרבה כדרך החינוק אחר השילוח וכו' לא ישאלו חבל עכשיו בשחוטפים מהן לא ישט וישאלו כלומר לא ישט שלא חבלו כדי שבעת וישאלו כשיראו השינויים שאנו עושין היכירא לחינוקות כדלקמן וכן מוכח לשון ההוספתא דתניא רבי אליעזר אומר חוספין מנה לחינוק כדי שלא יישן רבי יהודה אומר נשמו אפילו לא חבל אלא חזרת אמה ולא טיבל אלא פפרתא אחת חוספין מנה לחינוק כדי שלא יישן כלומר גולפין וכו' פי' שכן עיקר אותו הלשון שפירשתי חוספין מנביהין לאטל מדקתי הא דר"ע בתרה ואיכא למימר דהגב גרדא דקאמר כדי שלא יישן קא מייטי גמי להא עובדא דר' עקיבא דחייש שלא ישנו ומרי מילי נינהו רבי אליעזר איירי למסוף מן החינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלא ישנו וכו' איירי שדרך למהר לעשות הסדר כפי שישנו :

קלות ואנווין בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו אמרו עליו על רבי *עקיבא שהיה כהלק קלות ואנווין לחינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו תניא רבי אליעזר אומר *חוספין (מנות בליל פסחים בשביל חינוקות *שלא ישנו) תניא *אמרו עליו על ר' עקיבא מימנו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד יחיין מערבי פסחים *וערב יום הכפורים בע"פ בשביל חינוקות כדי שלא ישנו וערב יוה"כ כדי שיאכלו את בניהם

SFAS EMES - R' YEHOSHUA ARYEH LEIB ③ (1842 - 1905) ALTER

טעמי גלות מצרים השבח על הגלות והעוני

הא לחמא עניא

המפרשים נחלקו אם "לחם העוני" הוא סימן וזכר על הגלות והעוני דהיינו על לחם העוני שאכלו בעת שעבוד מצרים. או שהוא סימן על הגאולה שהיתה בחפזון, דהיינו על המצות שאכלו בעת יציאתם ממצרים. ומדברי רש"י והרמב"ן נראה שהוא סימן וזכר על העוני, והמהר"ל ז"ל תמה על זה - מה מקום יש להזכרת עוני הגלות במקום ובזמן עשירות הגאולה?

ונראה ששניהם אמת, כי בליל זה אנו מגיעים להכרה שגם הגלות והשעבוד היה לטובתינו, ועל שניהם אנו משבחים את הקב"ה, על הגלות והגאולה, כי אם לא היינו צריכים לעבור את הגלות, כלומר שגם לולי העוני היינו יכולים להתקרב אל ה' ולהגיע למדרגות שזכינו, מה מקום יש לנו לשבח על שיצאנו משעבוד מצרים, והרי יותר טוב אם לא היינו נכנסים מלכתחילה לגלות. אלא על כרחך כדי להתקרב אל ה' היינו צריכים את הגלות, ולכן משבחים אנו עליו.

ולפיכך אוכלים בליל זה "לחם עוני" וזכר לגלות, ואף שהוא ליל שבח גאולים, לפי שהגלות היתה העצה והאמצעי שנוכה לגאולה, וזה הטעם שבסדר ההגדה פותחים בגנות - מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו וגו', ויעקב ובניו ירדו מצרים, אף שההגדה לספר שבחים באה, אלא כאמור הירידה לגלות היא חלק משבחי המקום עלינו.

שעבוד מצרים - הנחה לקבלת עול בעבודת ה'

טעם הדבר בפשטות מה שהכנה להתקרבותנו להקב"ה היתה צריכה להיות ע"י הקדמת השעבוד בעוני מצרים הוא - כדי להרגילנו להיות שפלים ונכנעים, כי אם היינו זוכים למדרגות אלו ללא שפלות השעבוד לפניהם, לא היינו יכולים להינצל מגיאות מחמת הדרגות שזכינו להם. וכן כל הרעות שבעולם הם כדי להכניע את האדם. וכיוצא בזה מצינו כמה פעמים שלפני התגלות נפלאותיו ית' יש הסתר קשה וכל זאת כדי שיוכל האדם לקבל הטובה ולא יבטלנה ע"י רגל גאווה.

ועוד, כי הנחה תכלית יציאת מצרים היה כדי שנקבל עלינו עול מלכותו ית', כמו שנאמר (במדבר טו, מא) אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים, ואם היה מוטל עליהם עול מלכותו ית' בהיותם בני חורין לא היו מקבלים את העול בקבלה שלימה ובשמחה, ולכן שועבדו קודם להיות עבדי מצרים והורגלו להיות נכנעים, ומעתה כיון שכל יציאתם ממצרים היתה כדי להיות עבדי ה' יקבלו עליהם עול מלכותו ית' בשמחה ובקבלה שלימה.

CHIEF R. JONATHAN SACKS
 (5) (1948 -)
 The four children

It may be that the 'four children' are not different people but successive stages in the development of a child. We begin by being unable to ask. We accept the world as given. The next stage in intellectual growth is curiosity (the 'simple' son). We ask questions with no ulterior motive. We simply want to learn. This is often followed by a period of testing and challenging the values we have received (the 'wicked' or adolescent son). The Hebrew word for adolescent, *na'ar*, also means 'to shake off'. The teenage years are ones where we develop our own identity by putting received values to the test. This can sometimes lead to rebellion as a form of self-exploration. The culmination of cognitive growth is 'wisdom', the point at which we have both internalised the values of our heritage and are sufficiently mature to see their objective merits. Although the Haggadah uses the word 'wise', rabbinic tradition preferred the phrase *talmid chakham*, a 'wise disciple'. Wisdom, in Judaism, is not a state, but a process of constant learning. That is why it lies as much in the questions one asks as in the answers. Every answer is itself the prelude to a deeper question, and thus there is constant growth as we move to new levels of understanding.

(כסר גצקרי)

Since he dissociates himself from the group, he denies a basic principle

What principle? The answer is that though the rebellious child denies none of the thirteen principles of faith enumerated by Moses Maimonides, he does deny something else. Maimonides explains (*Hilkhot Teshuvah* 3:11). 'One who separates himself from the community, even if he does not commit a transgression but only holds aloof from the congregation of Israel, does not fulfil religious precepts in common with his people, shows himself indifferent when they are in distress, does not observe their fasts, but goes his own way as if he were one of the nations and did not belong to the Jewish people – such a person has no share in the world to come.'

The mere fact that an individual fails to identify with the collective fate of the Jewish people – even though he observes the commandments – is a denial of one of the principles of Judaism, namely that ours is a *collective* faith. Martin Buber was wrong when he called his great work on faith *I and Thou*. In Judaism the primary relationship is *We and Thou*. Despite its insistence on individual responsibility ('If I am not for myself, who will be?'), Judaism is equally insistent on collective responsibility ('And if I am only for myself, what am I?'). Long before Moses encountered God, he 'went out to his own people and watched them at their hard labour.' This was the birth of his active identity as a Jew. Though many Jews in the modern age found it difficult to believe, they identified with the Jewish people, fought its cause, and gave it their support. *Belonging is the first step to believing*. What makes the wicked son wicked, according to the Haggadah, is not that he fails to believe, but that he fails to identify with the people of whom he is a part.

ד"ר יוסף סולובייצ'יק
 R. YOSEF SOLoveITCHIK
 (4) (1903 - 1993)

(כ) וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח - הרמב"ם גורס בהגדתו שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וגירסת זו צריכה ביאור איזה נתינת טעם שייכת לכאן. והנראה לכאן את גירסת הרמב"ם, דדברי בעל ההגדה שכל המרבה לספר הוא המשך ונתינת טעם לדברי ההגדה שבא לפני כן דאפילו כולנו חכמים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכך פירושו של דברים, ואפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התורה, ולפום ריהטא היינו צריכים להיות פטורים מלספר ביציאת מצרים כיון שכבר יודעים את הסיפור של יציאת מצרים. אע"פ כן חייבים אנו לספר ביציאת מצרים, כיון שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ואין מצות סיפור יציאת מצרים רק סיפור המעשה שיצאנו ממצרים, דאז חכמים היו באמת פטורים ממצוה זו כיון

שכבר יודעים את זה, אך כיון דהמצוה היא להרבות בסיפור על כל פרטי, א"כ אפילו חכמים חייבים שאינם יודעים את כל הסיפור. ומה עוד לפי מה שביארנו (לעיל אות י"ט) וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הכוונה דצריך לספר וללמוד את עומקם של הדברים, א"כ את זה ודאי דאין החכם יודע, דארוכה היא מארץ מדה ורחבה מני ים, ולפיכך גם חכמים ונבונים חייבים לספר ביציאת מצרים. נמצא דלגירסת הרמב"ם שכל המרבה הוא נתינת טעם למה חכמים חייבים לספר ביציאת מצרים.

ר' שלמה זלמן אוברבך
 R' SHLOMO ZALMAN AUERBACH
 (6) (1910 - 1995)

מן המלאכים, ולכן היה זה מוכרח להיות רק על ידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. וזה הוא הטעם שאמרו חז"ל (במשנה בפסחים קטז: ובהגדה של פסח) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מכיון שיציאת מצרים אינה סתם שחרור מעבדות אלא לידה חדשה להיות סוג אחר מכל האומות.

הנכרים להיות סוג אחר של אומה, והמרחק הוא כיתרון האור מן החושך. כתיב בפרשת ואתחנן "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך". ודרשו חז"ל "לקחת לו גוי מקרב גוי", מקרב היינו כרעה שהושיט ידו למעי בהמה. והיינו שאין זה רק שחרור כי אם לידה חדשה, עלינו למדרגה גבוהה להתקדש יותר

ויציאנו ה' ממצרים

בהגדה של פסח אנו אומרים "ויציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו". הנה אם השמחה של יציאת מצרים היתה רק בגלל עצם השחרור מעבדות (גשמית) לחירות, מאי נפקא מינה על ידי מי נשתחררנו. אמנם העיקר ביציאת מצרים היה שנהפכנו למין אחר, הובדלנו מן

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ:

אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דִּינּוּ:

אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דִּינּוּ:

אֱלוֹ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הָרַג אֶת־בְּכוֹרֵיהֶם, דִּינּוּ:

אֱלוֹ הָרַג אֶת־בְּכוֹרֵיהֶם, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת־מְמוֹנָם, דִּינּוּ:

אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת־מְמוֹנָם, וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת־הַיָּם, דִּינּוּ:

דינו The essential teaching of this hymn, which is concentrated in the one word "*daiyenu*" is more than an enumeration of ancient favors. It has wider ramifications which have meanings for us of this day and age as well as for people of all times. From out of the brittle and wine-stained pages of the Haggadah, the one word *daiyenu* seems to leap out at us with a challenging command: Enough is enough! We must recognize certain limits. *Daiyenu!* There comes a time when each of us must realize that we have gone far enough in satisfying our every whim and wish.

Not only man can practice this great ethical principle of *daiyenu*. When God created the world, we are told, the elements knew no limits, each tried to outdo the other and there was conflict in nature. Fire wanted to dominate all of creation. Water wanted to swamp the earth. The dry land wanted to shrink the borders of the ocean. Each one wanted to expand without limits. At this point God said to all His creation: *Dai!* Enough! And that is why one of the names of God is *Sha-dai* — *she-amar le-'olam dai*, because He said "enough" to the world He had created. And God turns to us on Pesah and says to us, "After all that I have done for you, you must learn to say that one word: *daiyenu*."

Our ancestors didn't want to leave Egypt. They wanted to stay there, the land of the *sir ha-basar*, the fleshpots of Egypt. They told Moses, whiningly, "We remember all those wonderful and delicious foods of Egypt, the cucumbers and watermelons and leeks and onions and garlic" (Numbers 11:5). Very ironically, we, their descendants, celebrate our exodus from Egypt and our hard-won freedom not by eating all these vegetables of which they spoke, but with a broken piece of "poor man's bread" and a lump of bitter herbs — and we bless God for it! Throughout their pilgrimage in the desert, our ancestors complained that they did not have enough. And we celebrate our exodus by singing — *daiyenu*, enough, enough!